
DEVELOPING FUNCTIONS OF CREATIVE GAMES FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Rayna Stoycheva, Ph.D

SWU „Neofit Rilski“ – Blagoevgrad, Bulgariastoycheva_r@swu.bg

Abstract: Creativity is the ability to invent or make something new, using one's own skills without the specific use of patterns or models. Creative expression develops through a child's participation in dramatic play, movement, music, and the visual arts. Teachers should plan daily activities that encourage the development of creative expression and meet the individual needs of children. To plan creative games, a teacher must consider the materials to be used and ensure that they will meet the needs of all of the children participating in the activity. By changing materials or adding special items, teachers make modifications to meet the needs of individual children. Materials may be modified for children with motor needs, for example, taping paper to the table during an art activity to prevent its slipping or adding larger size paint brushes to the art area.

The creative games can be a valuable learning experience for many children with special needs, but the art activities given in a child care setting may need to be modified or adapted so that all children may participate in them. Activities that are pre-made or that have specific directions do not help children be creative and may be too challenging for those with certain special needs. Provide children with open-ended art materials that can be used in many ways and encourage all children to use their abilities to create their own art. Ask a child what he wants to do, what materials he wants to use and what kind of help he needs. Check in as you help to make sure that you are helping him create what he wants.

Keywords: creative games, art, children with SEN, correction, development.

РАЗВИВАЩИ ФУНКЦИИ НА ТВОРЧЕСКИТЕ ИГРИ ПРИ ДЕЦАТА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

Райна Стойчева

ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград, България stoycheva_r@swu.bg

Резюме: Творческите игри създават благоприятни условия за ценностна ориентация, реализация и корекция при децата със специални образователни потребности (СОП) и представляват добро средство за трудово възпитание, като улесняват усвояването на трудови навици, които имат огромно възпитателно значение. Важно е да се отбележи, че когато детето играе, то не само се забавлява, то се и учи. Изпълнението на различните задачи по време на игра, изискват да се запомнят и възпроизвеждат известни действия и изрази. Творческите игри представляват алтернативна форма за вербална и невербална комуникация, както и начин за индиректна терапевтична намеса. Значимостта им по отношение на децата със СОП се проявява преди всичко във възможността да провокират положителни емоции и преживявания от детето, да поразжат нови креативни потребности и начини за тяхното удовлетворяване посредством изкуството. Творческите игри имат съществена роля за развитието на усещанията, възприятията, представите, паметта, **въображението и мисленето при децата със СОП.**

Ключови думи: творчески игри, изкуство, деца със СОП, корекция, развитие

Творчеството, като дейност предлага възможности за намиране на добри идеи, благодарение на които се създава ценен продукт. Творческите игри предлагат на детето възможности за забавление, но и за обучение. Особената значимост на креативността за развитието на детската личност се подчертава от редица автори в областта на педагогиката. Благодарение на творческото мислене детето успява да претвори собствения си вътрешен свят, да го направи по-забавен и необикновен, чрез потапяне в игровата дейност. То проявява креативност, когато нарежда няколко столчета в колона и казва, че това е влакче, а той самият е машинист, когато превръща кутията ту в шапка, ту в легло за куклата или когато яхва дървена пръчка, нахлузва ѝ изрисувана картонена поставка и казва, че е конче, а след това същата пръчка му служи за шпага, която умело размахва и т.н. За разлика от детето в норма, при детето със СОП възприятията са ограничени, следствие на което представите са бедни, частични и непълни, а това от своя страна възпрепятства

развитието на въображение. Творческите игри представляват подходяща алтернатива в корекционно-рехабилитационния процес при децата с различен тип нарушения.

Игрите на сенки представляват интерес за децата с интелектуална недостатъчност, с аутизъм, както и за деца с различен тип комуникативни нарушения. С осъществяването на подобен тип игри, детето има възможност да се забавлява чрез използване на ръцете си и/или чрез картонени фигури. За целта е необходима празна стена и прожектор. Първоначално е добре да му се покажат различни изображения, открояващи се на осветената стена, направени с помощта на ръцете (изображения на зайче, лебед, охлюв, птица и др. п.), които оживяват с раздвижване на пръстите, превръщайки се в приказни герои. За предпочитане е в началото да се предложи по-лесен за изпълнение образ, като за да се провокира вниманието и интересът на детето е необходимо педагогът да вложи повече майсторство и артистичност. Например показва на стената образа на зайче и с преправен глас казва „Колко е хубаво тук! Слънцето грее и птиците пеят. Как ми се иска да се запозная с някого и да си поговорим...“, в този момент долита една птица (изображение чрез ръце или картонена фигура). Тук учителят може да имитира чуруликане, след което птичето поздравява зайчето, двамата герои осъществяват диалог. По този начин се грабва вниманието на детето. Когато педагогът разбере, че то е достатъчно погълнато от персонажите може да го попита дали желае да се включи като участник в играта, за да бъде по-интересно и да се забавляват заедно. Необходимо е детето да усвои начина на изпълнение, така че сянката, появила се на стената да прилича на съответния герой, след което да бъде стимулирано към преправяне на гласа и влагане на повече артистичност. За тази цел е необходимо то да се чувства спокойно и свободно да изразява своя вътрешен свят. Изграждането на образи с помощта на ръцете спомага за развитие на фината моторика, освен това се постига устойчивост на вниманието, концентрация, развива се въображението и т.н.

Друг вариант на играта на сенки е изработването на фигури от картон заедно с детето. Наслаждавайки се на творческия процес, то ще участва по-мотивирано в игровата дейност. Благодарение на картонените фигури, закрепени на дървени пръчици, в играта ще участват повече персонажи, освен това могат да се включат и повече деца (например връстници в норма) с фигури и да се разиграе театър на сенките. Добре е да им се предостави право на избор на художествения герой, на който с желание ще вдъхнат живот. В театралното изпълнение може да се използва музикален фон, като в отделни моменти с помощта на компютър, касетофон, DVD плъър или др. се включват съответни звуци от природата (птичи песни, шумолене на листата на дърветата, ромолене на поточе, проливен дъжд и др.) или музикална мелодия, подходяща за разигравания етюд. В процеса на игровата дейност е важно детето със СОП да бъде оставено да изрази свободно чувствата и емоциите си, да бъде стимулирано към проява на инициативност, защото играта, преди всичко, е свободна дейност, в която детето участва активно.

Посредством осветената стена и въздействието на подходяща мелодия е целесъобразно да насърчаваме детето със СОП към изпълнение на простичък танц, като наблюдавайки собствената си сянка ще провокираме любопитството му и ще го стимулираме да се забавлява. В танца на сенки могат да се използват подръчни средства, като чадърче, обръч, цилиндър, макети на дърво, човек, цвете и др. п. Необходимо е педагогът да се съобразява с двигателните умения на детето и да подбира внимателно хореографията, която ще му предложи за изпълнение, например да имитира полет на птица, люлеене на клоните на дървото от вятъра, поклащане на лодка в морето и др. п., като се следи за плавно и правилно изпълнение на движенията. В случай, че танцовите движения се усвояват с лекота, хореографията може да се усложнява постепенно, поддържайки интереса на детето. Важно е през цялото време то да остава с усещане за игра, да изразява свободно своите хрумвания и да възприема педагогът като партньор в играта. Благодарение на танца постепенно се развива координация на ръцете и краката, движенията стават по-хармонични, пластични, формира се и се развива чувство за ритъм.

Децата със СОП могат да бъдат включвани в различни форми на сюжетно-ролевата игра и драматизацията, предоставяйки им възможност за участие като главни и поддържащи герои в разигравани драматизации на приказки или различни тематични сюжети. Разиграването на сюжета и ролите запълва цялата игра. Децата играят заедно продължително време и действията им са свързани. По този начин у тях се възпитават колективни взаимоотношения, като се удовлетворява потребността им от общуване с връстници. Съвместната игра подпомага процеса на социализация и стимулира езиковото и речево поведение. Освен това на детето му се предоставя възможност за наблюдение, за сравнение с другите участници в играта и достигане до самопознание и самооценка. Благодарение на игровия стимул наблюдателността по време на

игра е много по-голяма, а също така детето е в състояние да удържи своето тяло в определено положение шест пъти по-дълго в сравнение с неигрова ситуация. [3]

При децата с множество увреждания се наблюдава интерес към игри с ръце, докато пеят или разказват. Съчетани с подходящо стихче, движенията на ръцете поражда у децата весело настроение. В този ред на мисли намираме за подходящи игрите-зальгалки като „Варило мишленце каша“, „Хей, ръчички“, Пеят, скачат палците“, „У дома часовник трака“ и др. Съпровождайки действията с думи педагогът приучава детето да се вслушва в словесните звукове, да улови ритъма на речта и отделните звукосъчетания. Музикалните занимания са особено полезни за деца, у които няма изградена реч. За тях това е първата стъпка към изграждане на система от знаци за невербално общуване.

Творческите игри могат да бъдат музикални, свързани с рисуване, с театър, с приложни техники, като се използват с успех в корекционно-рехабилитационния процес на деца със СОП. Според С. Левин /1984/ детето възпроизвежда звуците на това, което се случва около него (свиренето на вятъра, грохота на влака, думите на действащите лица). По този начин рисуването прераства в детска игра. Голяма част от авторите в областта на психологията и педагогиката смятат рисуването за една от формите на детската игра. Ж. Пиаже /1992/ също е на мнение, че рисуването често се възприема от децата като игра и подчертава, че детето рисува заради самото рисуване. В началото то рисува, за да преживее удоволствието от това, че оставя следи върху листа. Рисуването, както и играта, са дейности, с които се пресъздават значими неща. Комуникативната функция на изобразителното изкуство може да се обвърже най-тясно с термина терапия. С. Левин подчертава значимостта на рисуването за развитието на самата реч и отбелязва, че то представлява стимул, който подхранва обогатяването на речта и ускорява нейното усъвършенстване. Посредством рисуването се развива речевата активност, като се използват подканящи въпроси. Децата с тежки интелектуални нарушения често оставят някакви графични знаци върху листа, които нямат определено съдържание и смисъл, но въпреки това дори и такива следи психолозите разглеждат като своеобразно упражнение или игра. В тези случаи детето не може да определи предварително своя замисъл или словесно да обозначи, това което иска да изобрази. Смята се, че в най-ранна възраст рисунката замества още недостатъчно развитата реч и служи за изразяване на мисли и чувства. Р. Арнхайм отбелязва, че една от най-предпочитаните форми на пресъздаване е кръгът и именно върху тази форма детето извършва различни повторения.[6] Рисуването оказва положително влияние върху моториката, развива се движението на ръката и зрително-двигателната координация, облекчава усвояването на писането като дейност. Рисунката дава възможност да се разкрие емоционалният свят на детето, като същевременно обогатява и доизгражда психичните свойства и способности. Практиката в рисуване на свой ред развива наблюдателността и зрителната памет, упражнява околото.

Сред разнообразието от творчески игри, интерес за децата със СОП представлява рисуването с пръсти. За целта е необходимо да се осигурят акварелни или темперни бои, като оцветявайки дланта си в определен цвят/цветове детето има възможност да я отпечата на белия лист. Вариант е също оставянето на цветни следи и вълнообразни линии с пръсти върху различни видове хартия. По този начин, чрез върха на пръстите се развиват усещанията за гладкост, грапавост, студено, топло, меко и т.н.. В този ред на мисли намираме за удачно да приведем пример от М. Монтесори /1974/, която е съветвала децата да си измиват ръцете със сапун в едно легенче, а в друго да ги изплакват с топла вода, после добре ги избърсвали, след което им показвала как да опипват повърхността със закрити очи, с цел развитие на осезанието. Постепенно децата се научавали да различават грапавината на разните видове хартия. По същия начин Монтесори учи децата да запаметяват и да разпознават буквите, наблюдавайки върху развитието на сетивните органи. Рисуването върху различни повърхности и с различни средства е изключително полезно за развитие на усещанията. За тази цел препоръчваме рисуване с пръсти върху пясъчна повърхност, където пясъкът е много фин. В специалните педагогически кабинети намират приложение пясъчни табли, посредством които се развиват умения, предшествващи писането. Детето има възможност да рисува с плавни движения върху пясъка, украсявайки рисунките си с различни материали (цветни мъниста, копчета, кламери, пайети и др.), като за допълнителен ефект може да се постави цветна хартия или фолио под стъкленото дъно на таблата, получавайки интересен фон. Дъските за писане и рисуване от гумена материя също стимулират детето да изобразява различни графични знаци, букви, числа, геометрични фигури или да рисува по собствен избор, просто за забавление. Върху дъските с гумена материя се пише с бял акварел и усещането при рисуване и писане върху подобна повърхност е различно, като по този начин детето чувства разликата на разнообразните повърхности, върху които му се предлага възможност да твори, а това допринася за развитието на тактилните възприятия,

спомага за развитието на координацията око-ръка, стимулира се желанието за писане. Често се случва на детето със СОП да му дотегне да пише в тетрадката, чувства се уморено и демотивирано за учебна дейност. Подобни дъски са особено подходящи за стимулиране към изпълнение на учебни задължения, като разнообразявайки средствата и материалите на работа и превръщайки учебните дейности в игрови, улесняваме ученето и усвояването на нови умения от детето. В този ред на мисли много подходящи са още рисуването и писането с тебешир върху дървена дъска, върху асфалт, върху пясъчна повърхност с пръчица или с пръсти, рисуване и писане върху дъски с брашно, грис и др.

Много забавни са релефните форми на стъпала и длани от различни материали с издутинки и в различни цветове, които децата могат да видят и да почувстват разликата чрез докосване с ръце и/или като стъпват върху тях. Вариант за приложение на тези форми може да бъде очертаването им от детето върху картон, след което да ги оцвети по собствен избор, или пък да рисува в очертаванията разнообразни форми, предмети, обекти, след което да изреже под формата на стъпало или длан, получавайки рисунка с нестандартна форма, която може да закачи на стената. Играйки с детето винаги имаме възможност да го насърчим да твори, като му предложим идея и го стимулираме към изпълнение.

Играта с пластилин, тесто, глина, мокър пясък е подходяща дори за деца с дълбока умствена изостаналост, при които в голяма степен преобладава възбудния над задръжния процес, поради което страда моториката и това е причината те да не могат да задържат в ръката си предмети. Педагози практики посочват значителни резултати при манипулацията с тесто, което спомага за развитие на моториката на пръстите на ръцете и хватателния рефлекс, като се наблюдава задръжане на предмет в ръката. Изтъкват се особените предпочитания на деца с тежки интелектуални нарушения към моделиране именно с тесто. Идея би било на децата със СОП да се предложи да направят различни фигурки от тесто с помощта на шаблони, които да изпекат във фурна, след което да ги нанизват като колие, гривна, или гирлянди за елхата и др. п. В този творчески процес детето има възможност да наблюдава последователността на действията, да участва активно в изготвяне на ценен продукт и да развива въображението си. Други игрови варианти могат да бъдат оцветяване на различни керамични фигурки, оцветяване на макарони и други подходящи макаронени изделия, от които децата могат да правят гирлянди, гривни и колиета, нанизвайки ги на конец. По този начин се развива визуалната памет, сръчността и моториката. Детето със СОП се учи да различава цветовете, да спазва определена последователност (редуване на два, три, четири цвята), да усвоява умения за сортиране, формира се естетически усет. Добре би било заедно с децата да се изберат подходящи материали и да се разпределят конкретни задачи между участниците - например едно ще нанизва, друго ще лепи, трето ще сгъва, като се цели формиране и развитие на умения за работа в екип, уважение труда на околните, умения за взаимопомощ и пр.

В творческите игри намират приложение и такива материали като кибритени клечки, дървени и пластмасови пръчици, които детето може да подрежда така, че да образува геометрични фигури, къщи, стълби, огради и др. От хартия може да се направят заедно с детето книжни лодки, които да пуска в поточета, локви или просто в съд с вода. От особено значение за детето със СОП в подобни игри е осъществяването на диалог, като педагогът го подканя да отговаря на въпроси от типа: "Какво направихме?" - Лодка; „Къде ще я пуснем?“, „Какво прави лодката?“, „А ти можеш ли да плуваш?“ и т.н.

Важно е у детето със СОП да се развива мотивацията за творчество, емоционалното отношение към продуктите и осъзнаване ползата от тях. От особено значение е детето да твори с усещането за игра, т.е. непринудено, мотивирано към активно действие с чувство на радост и удоволствие от процеса на създаване на ценен продукт. С цел стимулиране креативността у децата е добре да се запознаят с историята и ползата от дадено откритие, с живота и дейността на видни творци, а също така да се демонстрира уважение към творческите изяви на децата, да се изтъкне ползата от тях с изразяване на удоволствие от възприемането им.[1] Благодарение на творческите игри се повишава активността у децата със СОП, развиват се умения за учене чрез откриване, формират се умения за откриване на причинно-следствени връзки, развива се мисленето, наблюдателността, въображението, заражда се способност за предлагане на идеи. Доказано е, че по-добре се запомня и интегрира в личния опит това, което е емоционално натоварено и преживяно, или децата запомнят най-добре това, което правят на практика, което чувстват и разбират, а играта им предоставя тази прекрасна възможност. Игровата дейност позволява на децата да пресъздават възприетото от околната действителност, влагайки свое отношение и чувства, те развиват и задълбочават представите си за живота. По този начин на децата със СОП им се предоставя възможност да открият неподозирани интереси в някоя област, като изобразително изкуство, приложни изкуства, музика, театър и др.

Twelfth International Scientific Conference
KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS
31.3-2.4.2017, Vrnjacka Banja, Serbia

Посредством творческите игри се реализира педагогическа дейност с корекционна насоченост, като за постигане на високи резултати е необходимо съчетаване на подходящи дидактични материали с умело мотивиране на детето към творческа изява под формата на игра. Съвместните усилия на педагози и родители в тази посока повишават мотивацията на детето към активна дейност, развивайки уменията и способностите му. Автори у нас в областта на специалната педагогика /И. Карагъзов, 2000; В. Кацарска, 2000, П. Терзийска, 2008 и др./ посочват, че системните корекционни въздействия създават условия за организацията и развитието на висшите психични функции на детето със СОП, което рефлектира позитивно върху основните физиологични и психологични функции на централната нервна система. Интензивната дейност на нервната система обуславя създаването на множества важни условни връзки, отношения и режими на работа, което представлява условие за активизирането и включването на нарушените участъци в целенасочена дейност. По този начин външното корекционно въздействие придобива биологичен смисъл и се фиксира в явленията на биологичната корекция.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Велева, А. Педагогика на творчеството. Русе, 2012
- [2] Карагъзов, И. Проблеми на специалната педагогика. София, 2000
- [3] Левин, С. Вашето дете рисува. ИК „Български художник“, София, 1984
- [4] Леонтиев, А. Н. Психологические основы дошкольной игры. Психологическая наука и образование, 3, 1996
- [5] Монтесори, М. Метод научной педагогики применяемый к детскому воспитанию в Домах ребенка. История дошкольной зарубежной педагогики. Хрестоматия. Москва, 1974
- [6] Пиаже, Ж. Психология интеллекта. М., 1992
- [7] Стамов, Р. Детска психология. ИК „Хермес“, 2014
- [8] Терзийска, П. Работа с деца със специални образователни потребности. УИ, Благоевград, 2008
- [9] Mitchell, L. C. Making the Most of Creativity in Activities for Young Children with Disabilities. Young Children, July 2004